

ROSTA

CSOKONAI ÉS A FRANCIÁK.

Pelle Erzsébet dolgozata*) Csokonai francia vonatkozásainak feldolgozását ígéri és valóban bőven foglalkozik Csokonai francia olvasmányaival, fordításaival, mintáival. Érinti a franciákról vallott felfogását is. A szorgalmas munka az eddigi részlet-publikációk után (Haraszti Gyula, Ferenczi Zoltán, Oláh Gábor) elsősorban az anyag összefoglalásában hoz újat. Azoknak, akiket Csokonai francia vonatkozásai érdekelnek, kétségtelenül jó szolgálatot tett. Gulyás József *Csokonai újabban elkerült fordításaihoz* c. publikációja (E P H K. 1927:161) azonban úgy látszik elkerülte figyelmét, legalább is erre vall az a körülmény, hogy mikor azokról a francia költőkről beszél, kiket Csokonai prózában fordított le magyarra, nem idézi. Eredményei különben megegyeznek Gulyás eredményeivel, ez utóbbi összevetései azonban pontosabbak. A *Ti erdei kösziklák lakói* c. versről, melynek forráskimutatását a szerző magának tulajdonítja, Gulyás már előbb kimutatta, hogy ez Berquin *Le Naufrage* c. versének fordítása. Arról viszont nem tud a szerző, hogy Mellin de Saint-Gelais egyik dala Csokonainak *Rózsím sirja felett* c. versére is hatott.**)

Élsősorban nem is ezek, a dolgozat megjelenése előtt már nagy részében megoldott philologiai részletkérdések érdekelnének, hanem az a szellemtörténeti háttér, melyet a dolgozat szerzőjének a kezében levő adatok, könyvek segítségével módjában lett megrajzolni. Ezzel viszont alig törődik, pedig a dolgozat sokat ígérő címétől ezt lehetett várni. Így pl. nem kapunk választ arra, hogy milyen irodalmi eszmék jutottak el Csokonaihoz a különböző francia irodalmi lexikonok, szótárak, előszók útján (Bayle, Rousseau, Baillet, Ménage, Batteux). Erre annál inkább kíváncsiak lehetünk, mert a felsorolt frók egy része a francia irodalom fejlődése szempontjából teljesen jelentéktelen s nem lehet mindegyiket a klasszicizmus kényelmes jelzőjével meghatározni, mint a dolgozat szerzője teszi Batteux-vel, aki kétségtelen klasszikus elvei mellett a preromantikus irodalomszemlélet egyik úttörője is volt. Sulzer idézett munkája és Eschenburg példatára szintén megérdemelte volna a pontos szellemtörténeti elhelyezést. Mind a két munka nagy hatással volt Csokonai ízlésének kialakulására. Nincs tisztában a szerző annak jelentőségével sem, hogy Csokonai német közvetítéssel kapja francia olvasmányainak jórészét. Nem lehetetlen pedig, hogy Csokonai francia műveltsége a bécsi francia kultúra függvénye, ezt a feltevésünket támogatni látszanak más irányú bécsi kapcsolatai is, elég ha most Denis- és Metastasio-fordításaira utalunk. Angol irodalmi ismereteit pedig, úgy látszik, francia olvasmányain keresztül kapta. A dolgozat

*) Erzsébet Pelle: Un poète cosmopolite du XVIIIe siècle: Michel Csokonai et la littérature française. Études françaises 10. Szeged, 1933.

**) A dolgozatnak philologiai szempontból is vannak kisebb hiányai. A Csokonai által említett munkák névsorába olyan munkát is felvett, melyről máshol azt mondta, hogy nem csak idézi, de olvasta is Csokonai. Az olvasott munkák listájáról hiányzik Mme Deshoulières verseskötete és Eschenburg anthológiája. (A főszövegben mind a kettővel részletesen foglalkozik.) Megfelelően kezik a *Collection d' Héroïdes* c. munka bibliografiai indentifikálásáról is. Racine-nal kapcsolatban pedig nem említi Csokonai következő két sorát:

Nem kell cupressz, mellyel Racint

Tisztelé. Melpomene.

A Racine-ról írott részt jobban ki lehetett volna bővíteni.

tud is erről, azonban arra már nem gondol, hogy Csokonai angol vonatkozásait ebből a szempontból nézze át. Pedig fölületes áttekintés után is föltűnő, hogy azokat az angol írókat ismeri, akik Franciaországban divatosak voltak Cs. korában. Voltaire hatását elnagyolva tárgyalja. Általában nem látja világosan, mit jelent egy író életében az irodalmi inspiráció. Csak ott mer francia hatásra gondolni, ahol ezt már mások is észrevették, vagy pedig, ahol magában a műben valamilyen francia vonatkozású utalás van. Arra, hogy a francia felvilágosodás eszméi és a *rousseauisme* hogyan befolyásolták Csokonai egész költészetét, bár sok idevonatkozó adata van; ép úgy nem ad választ, mint ahogy nem közeledik mélyebben a régibb irodalmiságot (francia klasszicizmus, rokokó) jelentő mintákhoz sem. Így még másra vár annak vizsgálata, hogy ezek az egymással sokszor ellentétes tendenciák Csokonai Oeuvrejében milyen viszonyban vannak egymással és hogy símulhattak el aránylag harmonikus költészeté.

(Szeged.)

Kratochvíl-Baróti Dezső.

SZERB ANTAL MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETE.

A sajtó alatt lévő munkából, mely — gazdag mondanivalójával és új szempontjaival — szerzőjét egy csapásra az elsők közé fogja emelni, közöljük az alábbi kiszakított mondatokat.

A befogadás épúgy hozzátartozik a magyar irodalom életfolyamatához, mint az alkotás: itt a belégzés-kilégzés szabályszerűségével állunk szemben. — Nem mindenki nagy költő, akinek versei a nemzeti eszmével foglalkoznak. Nem föltétlenül magyar érték, akiben idegen értéket nem találunk, lehet, hogy csak értéktelen. — A magyar irodalom az európai irodalom miniatűr mása. A magyar értékek európai értékek. Nálunk mindig a leginkább európaiak voltak egyúttal a leginkább magyarok. — Az irodalom nagy értékeinek muzeálissá válásában nagy szerepe van az irodalomtörténetíróink stílusának. A régebbi nagy nemzedék, Gyulai Pál, Beöthy Zsolt, sőt még Péterfy stílusa sem hat már elevenen a mai ifjúságra. Utódaik pedig újra mondogatták a régi szavakat, melyek már frázisoknak is színtelenné váltak, tovább koptatták a régi terminológiát, pedig minden nemzedék csak új terminológiában tudja elhinni a régi igazságokat. E sorok írója azt szeretné, ha sikerülne művét minden régi frázistól megszabadítani és az egész irodalomtörténetet áttenni abba az új terminológiába, mely a nagy német szellemtudományos megújulás nyomán minálunk is kifejlődött, de még nem nyert teljes polgárjogot.

Ma már nem gondoljuk, hogy a középkori szellem sarkalatos ellentéte az ókor szellemének. Ma inkább azt hisszük, hogy a középkor az ókor szerves folytatása. Az Egyház átvette és a maga módján továbbfejlesztette az antik hagyományokat. A renaissance-nak nincs egy mozzanata sem, amely nem a középkorban gyökereznék.*)

Magyar földön nem teremtek eretnekségek [?], aminthogy alig születtek misztikus szentek és rendalapító lelkesültek. Azt kell gondolnunk, hogy a magyar faji alkat józanságával nem fér össze a metafizikai nyugtalanság. — Kódexeinkben föltűnően kevés az olyan szöveg, amely kimondottan unalmas a mai

*) V. ö. Széphalom 1933: 70. Szerk.